

*К. Д. Варанько,
вядучы бібліёграф
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі*

Да юбілею С. П. Каткова

1 кастрычніка споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння С. П. Каткова (1911—1976), жывапісца і педагога.

Творчасць заслужанага педагога і мастака Сяргея Пятровіча Каткова займае пачэснае месца ў выяўленчым мастацтве Беларусі. Яго палотны знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, фондах Беларускага саюза мастакоў, Міністэрства культуры Расіі, некаторыя набыты калекцыянерамі з Беларусі, Расіі, ЗША, Японіі і іншых краін свету. Многія работы творцы ўвайшлі ў энцыклапедыі і падручнікі па беларускім мастацтве.

Нарадзіўся С. Каткоў у в. Скрыпіцына Калышлейскага раёна Пензенскай вобласці (Расія) у сялянскай сям'і. У 1931 годзе скончыў Пензенскі мастацка-педагагічны тэхнікум. Яго настаўнікам быў выхаванец І. Рэпіна вядомы рускі мастак І. Горушкін-Саракапудаў. У 1937 годзе С. Каткоў прыехаў у Беларусь, дзе пражыў да канца жыцця. У 1937—1971 гадах ён мастак-педагог і кіраўнік мастацкай студыі пры Мінскім палацы піянераў і школьнікаў. Выкладаў у Мінскім мастацкім вучылішчы (1956—1968), Рэспубліканскай мастацкай школе-інтэрнаце (1963—1965). З 1938

С. П. Каткоў. Хутар Альбуць

С. П. Каткоў. На Бярэзіне

года з'яўляўся ўдзельнікам мастацкіх выстаў. У 1946 годзе С. Каткоў прыняты ў Беларускае саюзнае мастацтва. Ён заўсёды актыўна ўдзельнічаў у справах арганізацыі: уваходзіў у праўленне, узначальваў мастацкія саветы, дапамагаў наладжваць работу ў рэгіянальных аддзяленнях.

Сяргей Каткоў працаваў у станковым жывапісе ў жанрах пейзажа і нацюрморта. Дамінаваў у яго творчасці пейзаж — лірычны, эпічны, гарадскі, індустрыяльны. У спадчыне мастака больш за 200 жывапісных палотнаў, каля 300 графічных работ. Найбольш вядомыя: «Восеньскі пейзаж» (1947), «На рацэ» (1959), «Лепельскія азёры» (1961), «Гарадскі пейзаж» (1967), «Сказ аб Бярэзіне» (1970), «Лета. Нацюрморт» (1971), «Хутар Альбуць» (1972), «На Прыпяці» (1973), «Палескія волаты» і «На Бярэзіне» (абедзве 1975). Сяргею Каткову больш бліжэй поўныя прастору манументальныя вобразы цэнтральнага рэгіёна Беларусі, чым індустрыяльныя

пейзажы, якім ён шмат увагі ўдзяліў у 1950-я гады. Карцінам, прысвечаным Мінску, творца імкнуўся надаць ролю інфармацыйнага мастацкага дакумента пра мнагаслойнае жыццё горада. Крыніцай натхнення для С. Каткова заўсёды была прырода, якая вабіла яго сваёй разнастайнасцю. Асабліва важнае месца ў творчасці мастака займаюць летнія пейзажы. Іх сюжэты — гэта горад, вёска, лес, парк, возера, рака («На Сажы» (1961), «Раніца» (1971), «Лясны край» (1975) і інш.). Штогод С. Каткоў апяваў шчодрую, дзівосную пару, вобразы атрымліваліся шматгранныя, выразныя. У яго работах адсутнічае скрупулёзнае выпісванне дэталяў, але ў той жа час няма адчування незавершанасці. Кожная з карцін дапаўняе папярэднія і наступныя, што выбудоўвае ланцужок гармоніі гучання ліній, фарбаў, сюжэтаў, настрояў, эмоцый. Тэндэнцыя ўмела спалучаць элементы пейзажа і нацюрморта прасочваецца ў позніх творах майстра «Удалы ўлоў» (1969)

і «Добры дзень, Беларусь» (1971). У апошнім мастак зрабіў спробу стварыць абагульнены вобраз роднай зямлі, якую ён любоўна называў «лясной прыгажуняй».

Асобнае месца ў творчасці С. Каткова займаюць графічныя малюнкi з франтавога жыцця (1943–1944). Асноўнымі жанрамі такіх замалёвак былі партрэт або бытавыя сцэны з жыцця воінаў, партызан: цяжкія дарогі вайны, зямлянкі, паходныя калоны, вызваленыя гарады і вёскі... Каштоўнасць «ваенных» твораў цяжка пераацаніць: яны ўяўляюць сабой дакументы-сведчанні ўдзельніка тых страшных падзей. Упершыню малюнкi экспанаваліся яшчэ ў 1944 годзе на выставе ў Каўнасе. Альбом «Франтавыя замалёўкі Каткова» захоўваецца ў Музеі Савецкай Арміі ў Маскве.

Сяргей Каткоў праводзіў вялікую работу па арганізацыі выстаў дзіцячай выяўленчай творчасці. Марыў ён і пра музей дзіцячага малюнка, патраціў шмат сіл на распрацоўку яго канцэпцыі, але здзейсніць задуманае так і не ўдалося. Цяпер пра рэалізацыю мары настаўніка клапоцяцца яго вучні і сябры. У 2006 годзе ў вёсцы Красны Бераг Жлобінскага раёна Гомельскай вобласці быў узведзены мемарыял дзецям, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну і ад чарнобыльскай катастрофы (адзін з аўтараў — Л. Левін, вучань С. Каткова). Мастацкая канцэпцыя комплексу ў адной з частак прадугледжвала прастору з мальбертамі, на якіх сімвалічна размешчаны дзіцячыя малюнкi — сціплыя мары пра шчасце і прыгажосць. Матэрыялам паслужылі ў тым ліку работы вучняў С. Каткова, калісьці сабраныя і захаваныя ім.

Цярплівы і ўважлівы настаўнік, С. Каткоў выхаваў цэлую плеяду беларускіх жывапісцаў. Сярод яго вучняў — У. Стальмашонак, М. Данцыг, Н. Шчасная,

Л. Шчамялёў, В. Сумараў, З. Літвінава. Сяргей Каткоў стаў заснавальнікам сямейнай дынастыі: яго дачка Святлана Каткова і ўнучка Зоя Луцэвіч цяпер таксама знакамітыя аўтары, вядомыя як на радзіме, так і за яе межамі.

Нашчадкі С. Каткова прыкладаюць вялікія намаганні, каб паказаць грамадству найвышэйшы прафесійны ўзровень гэтага адметнага, унікальнага мастака. Яго творчасць па-новаму адкрываецца аматарам жывапісу дзякуючы выставам, якія штогод з поспехам праходзяць у розных гарадах. У студзені 2010 года ў выставачнай зале Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь у Мінску адкрылася экспазіцыя твораў С. Каткова «Пейзаж, які ўсміхаецца».

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Каткоў, С. П. Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. / С. П. Каткоў. — Мінск, 1999. — Т. 8. — С. 175.

2. Катков, С. П. Республика Беларусь : энциклопедия : в 7 т. / С. П. Катков. — Минск, 2007. — Т. 4. — С. 13.

3. Каткоў, С. П. // Беларускі саюз мастакоў : энцыкл. давед. / С. П. Каткоў. — Мінск, 1998. — С. 251.

4. Борозна, М. Г. Сергей Петрович Катков (1911–1976) / М. Г. Борозна // Белорусская живопись 1920–1970-х годов / М. Г. Борозна; Белорус. гос. акад. искусств. — Минск, 2006. — С. 130–133.

5. Адамовіч, С. Спатканні з лясной прыгажуняй / С. Адамовіч // Родная прырода. — 2010. — № 7. — С. 68.

6. Гаранская, Т. Не прапусціце вясну! / Т. Гаранская // Мастацтва. — 2010. — № 3. — С. 48–51.

7. Крэпак, Б. «Мне трэба, каб я ўбачыў... святло» / Б. Крэпак // Культура. — 2010. — 13–19 лют. (№ 7). — С. 8.

8. Златковская, Н. Хозяин «Солнечного континента» / Н. Златковская // Беларусь. — 2002. — № 8. — С. 54–57. ■